

A. Kutyłowski, L. Gajewski, A. Urbański, W. Zieliński, W. Kozak-Zychmanowa

---

Mokre, gm. Zamość, woj. zamojskie.
Stanowisko 1

Informator Archeologiczny : badania 16, 334-337

1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanowisko położone na wyniesieniu lessowym, w pobliżu starego koryta Sanu na terenie byłego opactwa benedyktynek.

Prace, będące kontynuacją wcześniejszych badań z lat 1961 i 1966 miały na celu potwierdzenie śladów osadnictwa wczesnośredniowiecznego na tym terenie. Wykopy sondażowe o łącznej powierzchni 20 m² założono od strony północno-wschodniej i wschodniej, po zewnętrznej stronie murów klasztornych.

W wykopie I przylegającym do baszty, w warstwie czarnej ziemi o miąższości około 70 cm wystąpiły fragmenty ceramiki średniowiecznej, fragmenty ceramiki siwej, naczyń zasobowych, naczyń lepionych ręcznie. Znalaziono także przęślik oraz fibułę zaliczaną do VI grupy Almgrena. Odsłonięto ponadto część jamy, której górna część została uszkodzona przy budowie baszty. Wypełnisko jej stanowiła szara ziemia, na dnie zalegały bryłki polepy, kości zwierzęce i fragmenty naczynia dwustożkowatego lepionego ręcznie.

W wykopie II, założonym na krawędzi skarpy, w warstwie bardzo czarnej ziemi o miąższości 100-120 cm, wystąpiły fragmenty ceramiki średniowiecznej, fragmenty ceramiki siwej, naczyń zasobowych i lepionych ręcznie.

Badania będą kontynuowane.

MOKRE, gm. Zamość
woj. zamojskie
Stanowisko 1

Archeologiczny Ośrodek
Badawczo-Konserwatorski
w Lublinie

Badania prowadził mgr Andrzej Kutrowski przy współudziale mgr mgr Leszka Gajewskiego, Andrzeja Urbanieckiego, Włodzimierza Zielińskiego i Wandy Kozak-Zychmanowej oraz studentów archeologii UMCS. Finansowało Biuro Dokumentacji Zabytków w Zamościu. Pierwszy sezon badań. Ślady osadnictwa epoki kamienia, epoki brązu i wczesnej epoki żelaza oraz cmentarzysko ciałopalne początków średniowiecza.

Stanowisko 1 usytuowane jest na łagodnym, silnie wypłaszczonej stoku o wystawie południowej, podniesionym parę metrów nad poziom zalewowy doliny strumienia bez nazwy, uchodzącego w odległości około 1,5-2 km na północny wschód do rzeki Topornicy.

Według opowiadań miejscowej ludności jeszcze w czwartym dziesiątku lat bieżącego stulecia miano odkryć w nasypie jednego z kilkunastu istniejących tu kopców "topór z kości skoniowej". W latach 1940-1943 zniszczona została zachodnia krawędź stanowiska przy budowie drogi z

Mokrego do wsi Hubale. W latach 1979-1980 uszkodzona została przy zdejmowaniu darni i kopaniu piasku północno-zachodnią część stanowiska, która, jak można sądzić po materiałach znalezionych w wybierzyskach /kawałki spopielenych kości, odpadki i odułpki krzemienne, skorupy potłuczonych naczyń o wyglądzie wyrobów garncarskich neolitu, wczesnej epoki brązu, pełnej epoki brązu i /lub/ wczesnej epoki żelaza oraz początków średniowiecza/, musiała kryć pierwotnie różne obiekty. W 1981 r. przez eksploatację piasku zniszczono w całości i częściowo nasypy kilku kopców. Powiadomiony o tym Archeologiczny Ośrodek Badawczo-Konserwatorski w Lublinie utworzył grupę do badań kopców. Po zinventaryzowaniu i sporządzeniu ich planu sytuacyjnego rozpoczęto wykopaliska. Eksploatacją objęto najbardziej zagrożone kopce, nr 1, 2,3, a także przestrzeń między nimi.

Kopiec nr 1 /przed badaniami zniszczony od strony zachodniej/ znajduje się na najwyższym punkcie w obrębie stanowiska; świadectwo ceramiki wskazuje, że używano go już w VII wieku, a może nawet wcześniej. Kształt kopca obecnie kolisty o średnicy około 9-10 m /pierwotnie był najpewniej czworoboczny o wymiarach około 8 x 8 m/. Kopiec zachował się do wysokości około 0,6 m, ale niewątpliwie był znacznie wyższy. Na płaskim szczycie kopca widoczne są ślady dawnych wkopów. Ukośna rampa, o długości ponad 3 m, prowadzi łagodnie w dół ze szczytu kopca w kierunku południowym na prawie płaską przestrzeń, od południa i wschodu niemal pozbawioną rzeźby naturalnej, od zachodu natomiast osłoniętą kopcami, występującymi w grupach.

W badanych dwu ćwiartkach kopca, z jego warstwy zewnętrznej, przede wszystkim ze stropowej jej części, wydobyto skorupy potłuczonych naczyń, które wiązać należy z późnym średniowieczem i czasami nowożytnymi. W warstwie nakrywającej oraz w stropie warstwy poprzedzającej występują okruchy węgielków drzewnych i spopielenych kości, drobne odułpki i odpadki krzemienne, a także skorupy potłuczonych naczyń przypominające wyroby garncarskie neolitu, wczesnej epoki brązu, pełnej epoki brązu i /lub/ wczesnej epoki żelaza oraz początków średniowiecza.

W środkowej części kopca zachowały się ślady jamy głębokości około 0,8 m, wypełnionej szarym piaskiem zmieszonym z popiołem i kawałkami węgla drzewnych, w której ongiś mógł tkwić skup /kultowa statua?/ o średnicy 0,3-0,4 m. W odległości około 0,3-0,5 m na południe od tego miejsca, w południowej części ćwiartki zachodniej kopca, w stropie warstwy poprzedzającej i w warstwie nakrywającej, występowały beładnie rozrzucone lub w niewielkich skupiskach węgielki drzewne i spopielenone kości. Ekspertyza antropologiczna, wykonana przez J.Kozak-Zychmanową z UMCS, wykazała wśród szczątków kostnych obecność szkieletu ludzkiego o budowie delikatnej /kobieta?/ oraz szkieletu zwierzęcego /ptak?/. Charakter tego znaleziska nie jest jasny. Możliwe, że są to pozostałości tzw.warstwy ciepłolenta. Możliwe jest jednak,

że mamy tu do czynienia ze śladami ogniska ofiarnego dla bóstwa, bądź też ze śladami ofiar składanych dla zmarłych.

Na obrzeżu kopca, po jego stronie północnej, wschodniej i zachodniej, stwierdzono istnienie trzech rowkowatych zagłębień długości około 7-8 m i szerokości około 2,5-3 m, wkopanych około 1 m poniżej poziomu próchnicy pierwotnej. Kształty zagłębień w przekrojach poprzecznych obecnie niefunkcyjne, pierwotnie były zapewne trapezowate. Osady uformowane w dwu badanych zagłębieniach, usytuowanych po stronie wschodniej i zachodniej kopca, złożone były z warstewek piasku drobnoziarnistego, w profilu prawie jednorodnego pod względem wielkości. W spagu tych warstewek znajdują się często wkładki węgla drzewnego. Ekspertyza dendrologiczna, wykonana przez M. Dąbrowskiego z IHKM PAN w Warszawie wykazała obecność węgla drzew liściastych wśród pobranych próbek z zagłębienia po stronie zachodniej kopca. Ekspertyza antropologiczna, wykonana przez W. Kozak-Zychmanową z UMCS, wykazała wśród szczątków kostnych z zagłębienia po stronie wschodniej kopca obecność szkieletów co najmniej dwu osobników w wieku dorosłym: jednego /budowie miernej, przesuniętej w kierunku dość silnej /mężczyzna?/ i drugiego o budowie delikatnej /kobieta?/. Być może mamy tu do czynienia z pozostałościami grobów ciałopalnych, nakopcowych. Z nawarstwień dolnych wypełniska części południowej i środkowej zagłębienia, usytuowanego po stronie zachodniej kopca, pochodzą skorupy kilku potłuczonych i może wtórnie przepalonych naczyń garnkowatych, przeważnie grubościennie, z mas ceramicznych, zawierających domieszkę piasku i preszamoto /?/, pozbawione ornamentu, z widocznymi na powierzchni śladami lepienia. Znalezione tam również skorupy paru potłuczonych i również może wtórnie przepalonych naczyń garnkowatych, grubościennych, z mas ceramicznych o dużej zawartości drobno- a czasem średnioziarnistego piasku, zdobione wzorem płytko rytym wielozębnym narzędziem wklęsłowypukłym, ze śladami obtaczania śladowego na zewnątrz, poniżej wylewu. Cechy zewnętrzne obu kategorii skorup przypominają wyroby garncarskie faz wczesnych początków średniowiecza.

Rozpoczęto także badania wstępne kopca nr 2 oraz kopca nr 3. Sondaż weryfikacyjny terenu stwierdził, iż nasypy tych kopców stykają się lub zachodzą na siebie, dając w sumie możliwość systematycznych badań stratygrafii kulturowej obiektów i ich chronologii. Ekspertyza antropologiczna, wykonana przez W. Kozak-Zychmanową z UMCS, wykazała wśród spopielenych kości z warstwy nakrywającej kopca nr 2 obecność szkieletu ludzkiego osobnika w wieku dorosłym /?/, a wśród szczątków kostnych z warstwy nakrywającej kopca nr 3 obecność szkieletu ludzkiego przypuszczalnie mężczyzny w wieku dorosłym oraz szkieletu zwierzęcego. Godnym uwagi szczegółem urządzeń obu kopców są zbadane w przekroju zagłębienia na ich obrzeżu podobne do odsłoniętych przy kopcu nr 1. Podziaku zagłębienia na odcinki nie udało się uchwycić wobec niewielkiego zakresu odkrywek.

Podczas robót pomiarowych na południowo-wschodnim skraju cmentarzyska, w odległości około 140 m na południe od kopców nr 1,2 i 3, zlokalizowano kopiec, na którego szczycie, w korytarzu wykopanym przez susły, natrafiono na ostrogę żelazną z zaczepami zagiętymi do środka, noszącą ślady patyny ogniowej. Ostroga, jak można wnosić ze zdjęcia rentgenowskiego, wykonanego w Centralnym Laboratorium IHKM PAN w Warszawie, odkuta została w całości z jednej sztabki. Wymiary i proporcja wiążą ją raczej z odmianą A /wg schematu proponowanego przez J.Żaka/, natomiast kształt bodźca i ornamentu nawiązują do odmiany B i D. Chronologię tego typu odnosić można do wczesnych faz początku średniowiecza.

Prowadzone były również poszukiwania terenowe w celu zlokalizowania śladów osady początków średniowiecza, na którą natrafiono przy cmentarzysku. We wsi Hubale, w odległości około 300-400 m na południowy wschód od stanowiska 1 w Mokrem zarejestrowano pozostałości osadnictwa początków i rozkwitu średniowiecza tzn. do XIII wieku w postaci skorup potłuczonych naczyń, pokruszonej polepy i śladów spalenizny.

Materiały złożono w Zakładzie Archeologii Polski UMCS w Lublinie.

Badania będą kontynuowane.

STARA DONGOLA /Sudan/   Polska Stacja Archeologii
Miasto średniowieczne VIII-XIV w.   Śródziemnomorskiej UW
w Kairze

Badania prowadził zespół pod kierownictwem dr. Stefana Jakobielskiego /Zakład Archeologii Śródziemnomorskiej PAN/; dr Włodzimierz Godlewski /Muzeum Narodowe w Warszawie/; mgr Marek Stejnborn /Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej w Kairze/ oraz praktykanci: J. Dobrowolski i T. Rostworowski /studenci V roku architektury Politechniki Warszawskiej/ i K. Innemée i C. Tax /studenci archeologii Uniwersytetu w Leidzie - Holandia/. Ze strony Sudańskiej Służby Starożytności - inspektor Rida ed-Din M. Moham-med. Finansowała: Polska Stacja Archeologii Śródziemnomorskiej UW w Kairze. Piętnasty sezon badań.

Badania wykopaliskowe i dokumentacyjne obejmowały prace na czterech stanowiskach archeologicznych w obrębie starożytnego miasta Dongola:

1. Stanowisko Przedmieście: /rozpoczęte w 1976 r./. Kontynu-